

Klas Klättermus och de andra djuren i Hackebackeskogen

Så hette boken min pappa läste för mig när jag var liten. Varje kväll innan han somnade. Först läste han ut ett exemplar och sedan ett till. Ja, helt sönder gick inte den andra boken, än hänger den ihop. Med fin patina och pärmbildsfärger som fyller mig med värme när jag nu efter femtio år på nytt slår upp boken för att se vad som hänt med vår gemensamma värld.

*När en liten mus ska ut och gå
bör hon se sig för så noga så.
Det finns många här i skogen som
tycker att en mus till middag
skulle passa dom.
Kanske blir det du.
Kanske blir det jag.
Kanske blir det tra la la.*

Det är som att komma hem. Alla är där. De har varit där hela tiden. Mössen Klas och Mårten blir hungriga och äter upp farmors sockerkaka. Farmor, under sitt uppfällda paraply, undgår ugglan och när igelkotten ska äta upp henne lyfter vinden henne och för henne ända fram till Mårtens dörr. Jösse Bagare lär bagarpojken baka pepparkakor efter en receptvisa, bagarpojken kommer ihåg fel och blandar en tesked farin och ett kilo peppar i pepparkaksdegen istället för tvärtom. Mickel räb – bokens skurk som på slutet ska tvingas bli vegetarian – kommer för att råna bageriet och får lära sig att stulna kakor smakar beskt. Klas hjälper oombedd ekorrfamiljen att fånga nöttjuvar (Klas slank in genom en liten glugg som han kände till sen gammalt) och passar på att smaka lite på nötterna medan han väntar på tjuven. När Kurre kommer flyr Klas och hamnar i barnkammaren, han anlitas som barnvakt och somnar medan han sjunger vaggssånger för de allt uppslupp-

nare ekorr barnen. Brummelman trillar i tvättbaljan och skrubbas ren fast det inte är lördag, tas tillfånga av människor för att säljas på cirkus, räddas av de andra djuren och Mårten skriver en lag om att inte stjäla av eller äta varann, som undertecknas av alla skogens djur.

Jag har glömt många svängar och melodierna till sångerna har slumrat in och kommer bara delvis tillbaka. Kanske hör det till sagans väsen att få läsaren/åhöraren att genast glömma det passerade för att upplevelsen nästa gång ska bli lika rik. Fast femtio år är förstås inte genast. Men bokens frågor och lösningar har aldrig gått ur kroppen, inser jag, snarare har de präglat mig. Jag känner den här världen. Vara vänner, vara snäll, ha en lycklig stund. Tänka väl. Vara listig i faran. Det är mallen. Hälsokostens essens. En stelkrampsspruta för livet. Norsk barnfilosofi intagen dagligdags i sömnögonblicket vid späda ålder.

Thorbjørn Egner (aktad grafiker, visdiktare, radio-man och barnboksförfattare) föddes i Kristiania 1912. Två år före Tove Jansson, fem år efter Astrid Lindgren. Vilket är spännande, alltför spännande kanske för en kortkria. Tre länder, två kvinnor – en man. Bullerbyn, Mumindalen – Hackebackeskogen. Snarare ett tema för en doktorsavhandling. Bra frågor tornar upp sig. En hackebackeskog av frågor, måne jag hinner? *Klas Klättermus och de andra djuren i Hackebackeskogen* utkom 1954, *Folk och rövare i Kamomilla stad* 1955, *Karius och Baktus* 1949.

Hur stor Thorbjørn Egner anses internationellt vet jag inte, men i Norge är han stor, och i min små-

ländska barnkammare där ingen hört om några mumintroll regerade han i ensamt majestät.

Författarens egna teckningar är urbilden för hur illustrationer ska vara – snabba, skissartade, fantasieggande och bekräftande. Sångerna lätta och klatschiga, svåra att ligga stilla till. Svenska översättningen är gjord av Ulf Peder Olrog och Håkan Norlén. Atmosfären är ljust nordiskt femtital, världskrigen ligger i malpåse på kallvind, framtiden har flyttat in hos oss, vi möblerar våra hem med den, den är modern, praktisk och trygg – och idyllisk. Faror är till för att med list och förnuft övervinnas, samhällseliga ärenden går att lösas med handuppräckning vid stormöte.

I Hackebackeskogen är alla djur vilda, det vill säga fria individer med ansvar för sig själva och varandra (de domesticerade djuren finns namnlöst med i bakgrunden, de och människorna). De små djuren är lika mycket värda som de stora, fast de allra största behandlas som kungligheter (eller är det bara i min elaka tanke), olikheter är något man måste leva med, gamla och unga lever sida vid sida, hederligt folk och mindre hederligt likaså, hänsyn till varandra är en livsnödvändighet – så långt ens natur nu tillåter det. Personlighet är tillåten, utanförskap även, karaktärsfasthet är plus, brist på moral ett förargligt men förståeligt minus.

– Kära mina goda vänner, sa Bamsefar. Den här skogen som vi har är en fin skog. Här kan vi ha det bra, både stora och små, om vi bara kan hålla fred och vara hyggliga mot varann.

– Här har vi det bra, sa älgen.

– Men som det nu är, så är det inte riktigt bra, fortsatte björnen, och våra stackars små möss kan nästan inte gå utanför dörren utan att bli oppätta.

– Det är inte sant, sa räven.

– Jaså, Mickel, hur kan du veta det? frågade Bamsefar.

Men det kunde inte räven svara på.

Själva titelfiguren Klas Klättermus är en amoralisk vagabond. Han samlar inte nötter som de andra, han vill sjunga, spela gitarr och äta mat som de andra plockat. Inte alls en flitig mus utan en glad och hungrig mus som gärna går på kalas, en artistnatur utan framförhållning som lever på charm, list, god

tur och på vad vännerna skrapat ihop. Jag vet inte hur mycket Klas påverkat mitt yrkesval som skådespelare men han måste ha varit den första jag hört om som levt på tillfälliga gager. Kanske är det hans fel att artister fått så dåligt rykte:

*Det bästa som han visste
det var att lata sej.*

*Jag går till mina vänner
de säger inte nej,
för om jag rätt dem känner
så delar de med mej*

*det är så skönt att leva
när man får roa sej
men arbeta och sträva
det roar inte mej*

Klas bästa vän Mårten Skogsmus är däremot fliten och dugligheten själv. Också i Mårten känner jag motvilligt igen mig själv, och fast jag redan som palt förstod att det var författarens röst som talade genom Mårten så framstod han redan då som väl präktig och självgod. Mårten vill stifta lagar för hur man ska bete sig i skogen, med sig själv som förebild. Ack, ja – om bara alla var som jag, tänkte Mårten. Klas tycker att det är en bra lag att man ska vara vänner och leva i fred och inte äta upp varandra, men lagen om att den late inte får ta det de andra samlat ihop förstår han inte. Och den som har svårast att förstå lagarna är Mickel räv som behöver en god stek mellan varven, men även han tvingas bita i gräset. För om självaste Bamsefar klarar av att leva på grönsaker kan han det med.

*Den som jämt har kött till mat
och skinkor hela dagen,
han blir så däst och trött och lat
och väldigt tjock om magen.
Men –
den som äter palsternackor
han går inte av för hackor,
morot selleri och dill
är inte heller illa.*

*Den som bara vill ha kött
och äter sina vänner,
han blir så däst och lat och trött
och får så fula tänder.*

Låt vara att det gått några år sedan krigsslutet när Thorbjørn Egner skrev om djuren i Hackebackeskogen, ändå är det slående med vilka blida ögon han ser på skurkar, antihjältar och oliktankande. Norge har ju nyligen varit ockuperat av främmande makt och är knappast helt befriat från slitningar. Troligen är Egner som de flesta vid det här laget trött på krig och vill ingjuta levnadsmot i framtidens norska barn och pränta in några smarta förhållningsätt vid kommande meningsskiljaktigheter. Om det faktum att FN:s första generalsekreterare, Trygve Lie, var norrman och att Nobels fredspris delas ut i just Oslo påverkat Egner att skriva egna lagar och spika upp dem i en barnbok, vet jag inte, men med tanke på Norges fortsatt framskjutna position som medlare i internationella konflikter, ter det sig inte orimligt. Jag vill minnas att Egner vid uppsättningar av teaterversioner av *Folk och rövare i Kamomilla stad* varit ytterst noga med att pjäsen inte användes i politiskt syfte. Hans värld var barnens och den enskilda individens, en värld som också inbegrep skurkar och antihjältar. Småborgerlig lycka och kollektivt ansvar var grunden, men allt skulle röra sig på ett vänligt plan. Hos Egner finns ingen anarkistisk protest mot vuxenvärldens gubbvälde som hos Astrid Lindgren (i det socialdemokratiska folkhemmet Sverige, som fått stå bredvid och se på när världskriget härjade i grannländerna) eller hotande naturkatastrofer och skrämmande abstraktioner (Mårrans förkropppligade ensamhet) som hos Tove Jansson (i ett Finland med krigsskadestånd till

Ryssland att betala och ett problematiskt samröre med Tyskland), men samma direkta tilltal finns och samma allvar, samma enkelhet, lekfullhet och tillit till sin läsare/åhörare.

Hackebackeskogen var mitt femtital, en vänlig skog som väl huggits ner några gånger sedan dess och som knappast lär resa sig igen. Vad barn läser nu förtiden har jag ingen koll på, men gamla redan förstörda barn utlovas en viss behållning, som äventyr, lättsinne och något så gammaldags som hederlig sensmoral. Samt mötet med den aningslöse snyltaren Klas Klättermus.

- I dag ska du se att jag var väldigt dum!
- Jaså, var du det? sa Nalleemor förvånad.
- Ja, sa Klas, jag åt ingenting innan jag gick hemifrån i dag.
- Men då måste du väl vara förskräckligt hungrig?
- Ja, det är inte utan.
- Du vill kanske ha lite att äta?
- Det skulle passa hemskt bra det, sa Klas.

ANDERS LARSSON

SMÅLÄNSK KLÄTTERMUS I MUMINDALEN

Thorbjørn Egner 1953: *Klas Klättermus och de andra djuren i Hackebackeskogen*.
Översättning av Ulf Peder Olrog och Håkan Norlén. Bonnier, Stockholm 1954.

ISSN 0027-7126

Ekenäs Tryckeri Ab, Ekenäs 2011